

5. IV International competition of young musicians «Kaunas Sonorium». Kaunas, 2017. 280 s.
6. VII Ogólnopolski Festiwal Muzyki Akordeonowej «Harmonia zdrowia i muzyki» (Solec-Zdroj, 12-14 czerwca 2015). Solec-Zdroj, 2015. 24 s.
7. XIII Starptautiskais akordeona muzikas festivals «Daugavpils – 2013», VIII Valerija Hodukina Jauno akordeonastu konkurss «Daugavpils – 2013» (Daugavpil, Oktobri 24-26, 2013). Daugavpil, 2013. 16 s.
8. XIV Starptautiskais akordeona muzikas festivals «Daugavpils – 2019», XI Valerija Hodukina Jauno akordeonastu konkurss «Daugavpils – 2019» (Daugavpil, Oktobri 24-26, 2019). Daugavpil, 2019. 8 s.

УДК 785.11:781.22

Оксана ЗАЄЦЬ
(Київ, Україна),
Андрій ДУШНИЙ
(Дрогобич, Україна)

ТЕМБР ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ У ФОРМУВАННІ ЗВУЧАННЯ ОРКЕСТРУ

Диригентська діяльність пов'язана з масштабним, різнобарвним інструментом, назва якому «оркестр», і тому, перш за все, передбачається високо розвинений тембральний слух. Через виразність колориту оркестрової звучності, що надихає виконавця, розкривається зміст твору, його драматургія. Тому, тембр тут вельми важливий засіб музичної виразності, що підтверджується рядом факторів з оркестрової практики.

За допомогою тембру можна виділити особливості окремих елементів твору, – мелодії, баса, акорду, відмежування фрази або частини, послаблення або підсилення контрастів тощо. Відтак, тембральний слух диригента має бути настільки розвинутим, щоб відрізнити не тільки відтінки фарб окремих інструментів оркестру, а і його груп.

Тембр – складова комплексу виконавських виражальних засобів, до яких входять: звуковисотна інтонація, динаміка, темп, ритм, штрихи, утворюючи цілісність оркестрової звучності. Роль тембру в цьому комплексі, – це одухотвореність, його внутрішнє багатство, відтінки настрою, поетичність, емоційна насиченість, рельєфність мелодії та її деталей. Ці різнопланові змістовно-виражальні можливості тембру, обумовлюють величезний діапазон виконавського прочитання диригентом партитури.

Отже, тембр, найнеобхідніший компонент драматургії твору, побудови та розвитку музичної форми. Він є носієм характерних, пізнавальних смислових ліній партитури. Як засіб драматургії, тембр використовується для розширення образної сфери та перебігу емоційних настроїв, переживань.

Композитори різних епох надавали великої уваги тембру. Ілюстрацією еволюції використання художніх можливостей тембру може слугувати порівняння партитур старовинних та сучасних оркестрових творів. Так, Клаудіо Монтеверді (1567–1643) одним із перших використовує *glissando* на тромбоні, *pizzicato* та подвійний штрих у струнних, – саме як тембральні барви. Пізніше, Жан Філіп Рамо (1683–1764), з метою більш витонченої оркестрової виразності та темброво-колеристичної свіжості звучання, утворює шести-звуччя дерев'яних духових інструментів, застосовує чітке розподілення інструментів на мелодійні, акомпануючі та педальні. Вводить в партитуру, як тембральні барви, групу мідних духових – валторни, труби. Іншими композиторами даної епохи ведеться пошук застосування тембру для відтворення картин природи, фантастики, почуттів, настроїв комізму, іронії, картин народного побуту тощо.

Прикладів цілеспрямованого, змістовно-образного використання тембрів та їх комбінацій безліч. На початку ХХ століття колористичні межі симфонічного оркестру почали інтенсивно розширюватися; значно збільшився тембровий діапазон оркестрових можливостей, з'являються нові ударні інструменти, удосконалюються старі, що використовуються тепер і в різноманітних ансамблях.

Значно розширились також прийоми звуковидобування на духових інструментах, зокрема, *glissando*, *frullato*, різноманітність

способів тремоловання, прості й подвійні трелі, гра на клапанах, на мундштуці, спів в інструмент та підсилення слабких звучностей (наприклад, акордів) за допомогою мікрофона. Чимало прийомів мають ударний ефект (сильне *sul ponticello, col legno*), що тембрально зближує струнні інструменти з ударними. Тембр *campanelli* у поєднанні з вібрафоном, близький до тембру челести й фортепіано, що дозволяє об'єднати їх в єдину темброву групу. Більшість ударних інструментів змінюють свій тембр в залежності від того, в який спосіб, – чим і де видобувається звук (удари по тарілці литавровою паличкою, паличкою із твердого фільцу, із губки, дерева, металу тощо). Тому, способи звуковидобування суттєво впливають на характер тембру тарілки. Тембр змінюється також і в залежності від місця удару (по краю, в середній частині) корпусу інструмента.

Музика за своєю змістовною природою завжди має певну темброво-колористичну забарвленість. Тембровий фактор відіграє особливу роль у відтворенні тематизму в поліфонічній, – як спосіб співставлення контрастних ліній.

Таким чином, тембр не тільки характеризує образ, думку, настрій, відтворює почуття, але є й засобом артикулювання складових мелодичної структури музичного твору. Характер будь-якої теми пов'язаний з манерою виконавського вимовлення в темброво-інтонаційних обрисах звучності як окремих інструментів, оркестрових груп, так і цілого оркестру. Тобто, тембр, – критерій зіграності ансамблю в будь-якому кількісному складі оркестрантів.

Окреслені складові тембру розкривають у музиці її емоційний та естетичний зміст, відображають художній смак і культуру диригента, якому потрібна гостра емоційна реакція на перебіг тембральної модифікації при відтворенні художньо-образного потенціалу партитури. Адже тембр суттєво впливає на динаміко-кінетичний контекст твору і тим значно підвищує його семантичну наповненість одухотворено-живого втілення творів будь-якого кожному жанру чи стилю.